

Oponentský posudek

disertační práce

Mgr. Dušany Chrzové: „Být rodičem dítěte s pohybovým postižením“.

Předložená disertační práce „Být rodičem dítěte s pohybovým postižením“ je pokusem zpracovat téma metodou narativní analýzy, je koncipována jako ryze kvalitativní studie deseti rodičů. Práce vychází z praxe disertantky, která pracuje jako speciální pedagožka v SPC při JÚŠ.

Úvodem mého hodnocení chci uvést, že volbu tématu a jeho zpracování považuji vzhledem k zaměření disertantky za plně adekvátní, aktuální a oprávněné a věřím, že zpracování práce autorce pomohlo získat nejen základy kompetence k vědecké práci v oboru, ale také výrazně přispělo hloubce jejího osobního porozumění prožívání a zkušenosti rodičů postižených dětí s nimiž se setkává.

Autorka předkládá disertační práci (121 stran včetně seznamu literatury) s přílohou, která je tvořena přepisem rozhovorů s rodiči (72 stran zhuštěného textu).

Práce sama je zahrnuje teoretický úvod a vlastní výzkumnou část v proporci asi 1:3. Cílem práce (je formulován explicitně pouze v anglickém abstraktu) je porozumět zkušenosti rodičů dítěte a pohybovým postižením za použití hermeneuticko narativního přístupu.

V úvodu své práce se autorka vymezuje vůči tématu – zdůvodňuje volbu problematiky i zvoleného metodologického přístupu. Poprvé zde zaznívá určitá expozice interpretačního rámce, v němž se následně autorka pohybuje - totiž základní rozvržení kategoriální sítě „svět postižených“, „svět zdravých“, „pohyb na a přes hranici“ těchto světů. Protože toto „předznamenání“ do značné míry ovlivňuje celkové pojetí práce (řazení teoretických částí, způsob analýzy a interpretace rozhovorů), je snad oprávněné již na tomto místě vznést několik otázek:

- je toto rozvržení kategorizace zkušenosti pocíťováno jako stejně bazální i rodiči postižených dětí?
- Je možné volit jiné?
- Pokud se změní tento základní náhled na texturu zkušenosti, může se stát že z textů zachycujících zkušenost rodičů se „vynoří“ jiné kategorie narativní analýzy?

Obecně to odkazuje na obecnější otázku role projekce interpreta (ať už nejprve rodiče, nebo posléze výzkumníka) při re/konstrukci příběhu a od ní odvozovaného porozumění (vlastní/cizí) zkušenosti. Uvítala bych, kdyby se disertantka při obhajobě své práce k těmto obtížným metodologickým problémům vyjádřila, aniž by se uchýlila k zjednodušení, že interpretace sama není cílem.

Teoretická část práce se postupně věnuje základním termínům a koncepcím, psychologii rodin se zdravotně postiženými dětmi, otázkám zvládnutí zátěže a základnímu vymezení narativního přístupu.

V části věnované konceptu identity zakotvené v životním příběhu je poměrně důkladně popsáno pojetí Eriksonovo s odkazem na to, že „významně přispěl k pojetí identity“. V tomto smyslu nepochybně neméně významně přispěl už W. James. V popisu Eriksonových fází

vývoje identity není zahrnuto devátého stádia, což samozřejmě vzbuzuje otázku, proč se tak autorka rozhodla.

V kapitole věnované McAdamsově modelu identity by možná stál za zmínku i narativní tón a obraznost příběhu a v subkapitole o stěžejních motivech životního příběhu by přispěl odkaz na implicitní motivy (jak na ně odkazoval i sám McAdams, 1988), a dále přílehlavější řazení Maslowových typů lásky nejprve D a poté B. Jinak oceňuji její stručné ale výstižné a přehledné zpracování. Kapitola věnovaná psychologii rodin se zdravotně postiženými dětmi umožňuje de facto konfrontaci metodologických přístupů k problematice a bylo by zajímavé, kdyby se k ní v tomto smyslu autorka vrátila v závěru výzkumné části práce – třeba z hlediska strukturace vlastní profesní zkušenosti. Z hlediska celkového pojetí teoretické práce bych považovala za výhodné důkladněji pojmut kapitulu o zvládnání zátěže. Je pravdou, že v naší literatuře není toto téma příliš uceleně zpracováváno; autorka nicméně o přístupech, které bych považovala vzhledem za zaměření práce za důležité ví, nicméně blíže je neuvádí (teorie zdrojů zvládnání Stefana Hobfolla je citována jen jako sekundární zdroj; o vyhledávání sociální opory se autorka zmiňuje ve výzkumné části práce, ale v teoretické ji pomíjí, včetně domácí literatury; podobné je to se strategií vyhýbání se, nebo účelového snižování vlastních aspirací (self-handicaping)).

Závěr teoretické části je věnován narativní strukturaci zkušenosti (úvodní věta této části by mohla být upřesněna zmíněním Brunerových dvou modů porozumění světa - paradigmatického a narativního, protože ne všechna lidská zkušenost je strukturována narativně) a metodologickým východiskům.

Výzkumná část je stěžejní částí práce a reprezentuje – vzhledem k náročnosti metody - značné množství badatelské práce autorky.

Kapitola Charakteristika výzkumného postupu seznamuje se zkoumanými osobami (nepochybně důležitým údajem by byl i věk rodičů), organizací výzkumu a metodou „narativního rozhovoru“. Autorka se hned v úvodu vymezuje vůči kvantitativnímu výzkumu a zdůrazňuje, že jeho kriteria nejsou pro prezentovanou práci validní, nemohu se přece jen vyhnout otázce počtu dotazovaných osob. Zajímalo by mne, jaký vidí autorka vztah mezi počtem zkoumaných osob a postupem narativní analýzy (mám na mysli zejména „vynošení relevantních kategorií). Dalším tématem, u níž bych uvítala podrobnější výklad autorky, je role času – proč v práci nepoužila i čáry života, včetně aktuálního zakotvení? jakou roli může časová vzdálenost od klíčových událostí v interpretaci příběhu dotyčné osoby? Nakolik vzhledem k ní považuje syžet příběhu za stabilní (v krátkodobém a déleodobém horizontu)? Má autorka nějakou zkušenost s longitudinální komparací příběhů téže osoby? V další části – při tzv. prvním čtení se autorka dobírá seznamu témat a kategorií narativní analýzy.

Následuje vlastní analýza a interpretace dat (50 stran). Tato pasáž je zpracována spíše ilustrativně – vzhledem k různým modalitám jednotlivých kategorií. Na několika místech jakoby autorka předběhla úroveň analýzy (což je pochopitelné vzhledem k tomu, že analýza byla jistě před započítáním psaní práce dokončena) a vzbuzuje tak chuť polemizovat – např. na str. 69 idealizace světa postižených u paní Jany. Na str. 73-81 jde o interpretaci vyjádřených strategií zvládnání, kde výše uvedené nedostatky v teoretické kapitole poněkud komplikují porozumění zařazení jednotlivých způsobů. Např. bod Pomoc druhým se zdá být bez vazby na způsoby zvládnání, Hobfollůva teorie zdrojů, která by umožnila pochopit propojení s „pomocí sobě samému“ chybí. Na str. 89 u seberealizačních cílů bych uvítala, kdyby autorka zmínila i reformulace Maslowovy teorie, které hovoří pouze o ontologické nikoli aktuální preferenci potřeb nižší úrovně. Na str. 98 se nemohu ubránit dojmu, že narativní analýza (tak jak je zde

na základě části textu ilustrována) neopravňuje k soudům o kvalitě „praktické moudrosti“ paní Blanky a paní Šárky.

V závěru výzkumné části završuje autorka narativní analýzu syntézou - rekonstrukcí sebeobrazu tří zkoumaných osob (Bylo by možné komentovat volbu těchto osob, případně uvést, proč nebyly uvedeny i další rekonstrukce?). Tuto část považuji za velmi zdařilou, mající význam nejen pro porozumění zkušenosti uvedených osob, ale i význam metodologický, protože ilustruje potenciál metody.

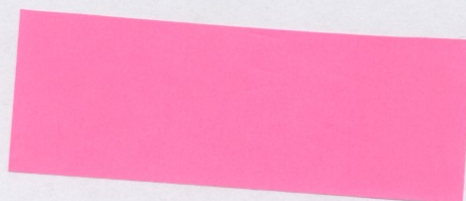
Závěr práce je velmi stručný, přestože autorka nejprve pléduje pro pluralitu přístupů k ní studované problematice. Potom se velmi zdrženlivě vyjadřuje k možnostem shrnutí provedeného výzkumu s odkazem na to, že takový počín by šel proti logice narativního přístupu.

Domnívám se nicméně, že minimálně v rovině obecně metodologické je legitimní otázka ptát se po vztahu těchto pluralitních přístupů a hledání jejich možností a mezí.

Celkově chci shrnout, že množství poměrně detailních komentářů svědčí spíše o míře mého zaujetí posuzovanou prací než o nedostatcích práce. Zcela určitě práce přináší mnoho nového, je výsledkem náročné badatelské práce a pouští se do oblastí dosud nepříliš zmapovaných. Pochopitelně otevírá řadu otázek a provokuje k metodologickým úvahám, které – kdyby nebylo realizovaného výzkumu – by neměly takovou naléhavost.

Jak v pečlivě zpracovaném výzkumu samotném, tak v prosazování narativního přístupu spatřuji přínos práce.

Po mém soudu práce splňuje podmínky kladené na disertační řízení, hodnotím ji kladně a doporučuji ji k obhajobě.

V Českých Budějovicích, 3.2.2006

doc. PaedDr. Iva Stuchlíková, CSc.